

Bây giờ, Nói về biển hiệu ở Hà Nội thì nó có 3 thời kì. Ta lấy cái mốc là cái thời kì bắt đầu mà người Pháp chiếm đóng Hà Nội, nó là 1 thời điểm quan trọng, trước đó là thời kì phong kiến của nhà Nguyễn và trước nữa là nhà Lê. Sau đó là thời thuộc Pháp. đến năm 1945, sau khi Việt Nam Dân chủ Cộng Hoà ra đời thì có 1 giai đoạn kháng chiến chống Pháp Hà Nội lệ thuộc Pháp khoảng 9 năm nữa thì lúc đó KT phát triển và biển bảng cũng phát triển theo dạng như ta thấy bây giờ là tương đối cận hiện đại. Bảng biển thời xưa, trước hết là lúc người Pháp chưa sang, Hà nội là các phường cổ này. Các phường này buôn bán trao đổi với nhau bằng sản phẩm, mà thông qua chợ. Còn các cửa hàng cửa hiệu thì kiêm thủ công luôn. Có nghĩa là một cửa hàng đấy thì ông thợ thủ công đó kiêm luôn cái nghề làm ra sản phẩm đó. Thì nhiều khi người ta cũng không cần bảng biển đâu, bởi vì cái tiếng của người ta là ông X ông Y ở cái phường đấy chuyên môn làm cái này là người ta khắc biết người ta lấy. Những người mua buôn, người ta đến cái lò đấy, người ta lấy cái sản phẩm đấy ra chợ người ta bán. Cho nên nó mới thành từng phường. Ví dụ như là phường hàng Đồng, phường Mã Mây... Phường Hàng Đồng chuyên môn gò đồng, phường Mã Mây chuyên môn làm ra những đồ đan lát. Thế thì, những cái nhà ở trong một cái phố, phố thì nó nhỏ như ngõ thôi, những cái nhà cạnh nhau như thế thường chỉ là nhà một tầng, hai tầng là cùng thì nhà nào làm cái nghề đó thì nó có tiếng của cái nhà ấy thì tiếng của cái người chủ đó nó thành ra là cái thương hiệu chứ không cần phải bảng biển đâu. Ví dụ như hồi xưa, ở phố Sinh Từ mà bây giờ là phố Nguyễn Khuyến, có làm lò rèn dao thép thì có rất nhiều lò rèn, nhưng ở đó có một lò rèn gọi là Sinh Tài thì bản thân cái ông đó, cái chữ Sinh Tài nó đã là thương hiệu, cái số nhà ấy mà nó đến lấy, không cần thiết phải có một cái bảng quảng cáo. Về sau này có quá nhiều những ông làm thì mới phải sinh ra một cái biển Sinh Tài để nó khác vs những ông khác. Tại vì thế này, người mình hay có thói quen nhái tên người ta. Ông này Sinh Tài thì tôi phải là Sinh Tồn, ông kia thì Sinh gì gì đó. Người ta như bây giờ gọi là ăn cắp thương hiệu. Thế nên mới phải sinh cái biển đó ra, cái số nhà đó ra để phân biệt với những người bên cạnh, những người hàng xóm, những người cùng với phố của mình. Nguyên nhân thì nó là như thế, nó được sinh ra. Nhưng bảng biển thời bấy giờ nó không có nguyên liệu như bây giờ đâu, tùy cái điều kiện sẵn có mà làm, có người thì cửa nhà mình có xây một mảng tường như thế này, tiện thì đắp cái chữ nổi lên, mà đắp chữ Nho ý, thì là thành biển hiệu. Không có thì người ta có thể là dùng những cái vật liệu rất đơn giản như là cái nong, cái nia, cái mẹt, miễn làm sao mà nó có một cái mảng phẳng?. Thế thì màu sắc cũng không có gì cả, ngoài là vôi trắng, chữ thì đen hoặc là mài mực Tàu/ Nho lên viết hoặc là nghiền than nghiền bột ra rồi viết. Những cái đó thường là sáng mang ra tối mang vào, treo cố định thì nó rất là ít. Thế thì những hình thức quảng cáo, biển bảng ý thô sơ lắm và nó có tính chất, nó không thành ra quy mô, không thành ra nghề làm biển quảng cáo, mà

từng gia đình, từng người một cảm thấy cần có một cái đánh dầu tay nghề, cửa hiệu người ta thì người ta làm thôi. Thường thì nó nói đúng vào cái nghề mà người ta đang làm, nghề mà người ta đang buôn bán. Những sản phẩm được phân phối ra xã hội bằng 2 nguồn. Một là những người mua buôn vào đấy mua đem ra chợ để bán. 2 là những người làm ra thủ công bán ngay tại chỗ của mình. Thế thì nó chỉ có thể thô và hàng hoá thì nó đơn chiếc, sản lượng nó không nhiều. Ví dụ như một người tay nghề có giỏi đi chẳng nữa, một ngày ông có thể đánh được 10 con dao, 20 con dao. 20 con dao thì đáng lượng hàng hoá là bao nhiêu mà vì thế nó mới sinh ra cả dãy phố làm chuyện đó, thế nó mới nhiều. Thế ông mới có thể bán, phân phối đi các nơi khác được. Thế thì đấy là cái thời sơ khai, có thể nói là rập rình khi Pháp thuộc và khi đang là thời phong kiến nhà Nguyễn mà Pháp chưa sang, thời nhà Lê, Lê Trịnh. Thì các cái phường đấy cũng chỉ ở mức đó như thế thôi. Sau khi người Pháp chiếm lấy Hà Nội, những cái phường đấy mới dần trở thành phố. Vì phường thì họ rào cổng. Đi trong cái phường đó thì nó có cổng phường. Anh mà đi vào trong phường và đi ra thì nó cũng có cổng đông cổng tây. Cổng thì không phải xây ?? (00:07:50) mà nó chỉ là dựng tre pheo, như là một cái ngăn không gian, có lính gác đứng đấy. Buổi tối anh có việc gì vào phường, ăn cắp à thì người ta bắt. Về sau này thì nó hình thành phố thì nó mới bỏ cái cổng phường đấy đi. Nó mới lưu thông thuận tiện. Trước kia buổi tối mà đóng cổng phường rồi mà lưu thông khó lắm, nó chỉ đi ra quan lộ thôi chứ đi vào ngõ ngách là không vào được. Hình thức của cái phố xá, phường ngày xưa là thế. Bây giờ mang lại cái tiếng phường tức là tìm cái từ cổ để đặt cho một không gian vài phố với nhau. Ngay xưa nó là như thế, nó rào cổng phường. Bây giờ phường chỉ có tính chất trên bản đồ thế này thôi, chứ nó phải cụ thể như ngày xưa cơ, ngăn cổng ra cơ. Thế khi mà bắt đầu thành phố rồi, thì từ phường trước khi sản xuất buôn bán thì thành phố buôn bán cái đó, hoặc là sản xuất thứ đó thì nó mới tên phường, 36 phố phường là tên của cái nghề đó, hàng Bạc thì chuyên môn làm cái đó, hàng bè thì chuyên môn bán bè, hàng dầu thì chuyên môn bán dầu, phố hàng thùng thì chuyên môn làm thùng gỗ, bán thùng, phố mã mây thì chuyên môn làm đồ mây tre đan, tre nứa lá, phố hàng chiếu thì bán chiếu, phố hàng đào, hàng ngang bán vải, hàng đồng, hàng bút thì bán bút. Tên nó là gì thì nó bán cái đấy hoặc là sản xuất cái đó. Từ đó nó mới sinh biển hiệu để nhà này khác nhà kia nó là như thế. Thế nhưng mà biển hiệu thì thường là mang theo tên người chủ nhân của cái tay nghề đó. Ông có tay nghề gì đó hoặc là có ghi nhận khác người thì lấy ngay cái đó làm tên biển hiệu. Thế còn cái vật liệu làm ra cái biển đó thì như nói với cháu thì nó đơn giản, có gì làm cái đó thôi, chứ không phải như bây giờ có các cửa hàng cửa hiệu chuyên môn làm biển bản. Thế thì làm những cái biển bằng như thế thì nhà có cái nong cái mẹt, cái miếng ván làm được thì lôi ra làm. Không biết chữ thì phải đi thuê ông thầy đồ để viết cái chữ đấy lên. Chứ bản thân những người thợ thủ công nhiều khi

không biết chữ, bởi vì ngày xưa là học chữ Nho, về sau học chữ quốc ngữ thì chỉ có những người gọi là đủ điều kiện thì mới đi học trường Tây thì mới biết chữ chứ đa số dân ta đâu có biết được chữ quốc ngữ. Như thời ông Lương Văn Can mới cổ động đi học, truyền bá chữ quốc ngữ chứ thế còn trước đó biết gì. Thế thành ra là chữ nó không được đẹp, vì phải đi nhò, vật liệu làm biển bảng thì đơn giản, có cái gì làm cái nấy. Dần dần rồi thì về sau do làm việc, tích lũy của cải cũng lên, xây dựng lại nhà cửa, thì cái việc làm biển bảng cũng thành một nhu cầu trang trí cái nhà đó, người cái việc để quảng cáo cái hàng hoá nhà mình, nhưng cũng có cái là trang trí. Ví dụ như là cái cửa ra vào như thế này, trên cửa ra vào có cái mảng tường, trên đó có cái gác xét, thế thì có cái chỗ không gian để mà dựng một cái gì đó thì làm một cái biển bảng tương đối là đẹp một chút, vừa là quảng cáo hàng hoá của mình đồng thời là trang trí cái nhà đó nữa. Phát sinh ra lúc đó bấy giờ một là những ông thợ ngoã, thợ nề tay nghề giỏi, đắp vữa giỏi. Thì những ông chủ nhà đó đi thuê người viết chữ, nếu mà cổ tí thì thuê người viết chữ Nho, tân một chút nữa thì thuê người viết chữ quốc ngữ cho nó đẹp mẫu lên đấy xong rồi để cho cái ông thợ nề, thợ ngoã đắp vữa theo cái đó lên thành tên hiệu của mình lên luôn cái tường đó để tạo thành một cái biển quảng cáo, đồng thời cũng là tên hiệu nhà mình luôn. Đây là đi liền với kiến trúc. Thế còn có những không đi liền với kiến trúc có nghĩa là cái nhà đó vốn đã tốt rồi nhưng cái điều kiện để mà đắp chữ nó không có. Thế bây giờ muốn làm cho nó bền thì phải nghĩ cách. Thế là không thể làm bằng các vật liệu như ban nãy bác nói đơn sơ là cái liếc cái cốt cái nong cái niêu ra mà làm được. Cái đó là cái rẻ tiền, mau hỏng hoặc là sáng mang ra tối mang vào. Nếu mà muốn lâu dài ở đấy thì là phải nghĩ cách để làm, bàn với ông thợ mộc là tôi muốn làm một cái biển đó thì phải làm thế nào. Thế vật liệu cơ bản thời bấy giờ, khi mà chưa có các công nghệ châu Âu sang, sơn Tây chưa có rồi in ấn chưa có thì hoàn toàn là thủ công thôi. Đấy là vào khoảng những năm 1900 của thế kỉ 19, đầu thế kỉ 20. Thì vật liệu chỉ có gì: thứ nhất là ván, thứ 2 là sơn ta, sơn thì là sơn ta, bấy giờ chưa có sơn của châu Âu sang đâu. Thế mà mảng bẹt? muốn có thì phải xẻ ván ra ghép lại chứ không có vật liệu gì để làm mảng bẹt lớn. Thế thì ván xẻ ra từ cây gỗ mà to nhất thì cũng được miếng ván 40 phân thôi. Thế thì muốn bảng to thì phải ghép, xẻ mỏng ra ghép, đóng khung lại, ghép nó với nhau thì bằng soi, mòng bèo? (00:14:06) rồi gắn sơn ta. Thế xong rồi phủ quét sơn ta lên trên rồi viết chữ lên. Thế thì sơn ta thì hôm nó nói với cháu thì nó cầu kì. Sơn ta nó chỉ có 3 màu chính: màu thứ nhất là màu cánh gián, nâu cánh gián. Màu thứ 2 là màu đen. Màu thứ 3 là muốn làm trắng thì ghép vỏ trứng vào, muốn làm vàng thì người ta phải lấy vàng quỳ phủ nó lên. Thế thì nó mới ra được cả một cái bảng gỗ như thế này muốn làm thành 1 cái bảng hiệu như thế thì phải ghép gỗ cho nó tốt

(00:14:55) Minh hoạ ra giấy

(00:15:13) Thường thì ngày xưa các cụ hay hoa văn lắm. Một miếng ván như thế này, ghép 2 miếng vào với nhau, ví dụ thế. Ghép 3 miếng vào với nhau. Xong bắt đầu mới đóng khung, đại khái như thế. Cầu kì lắm, xong quanh 4 cái này. Đại khái như thế. Có thể còn thế này nữa cơ. Đại khái là cái khung nó là như thế. (00:15:55)

(00:16:03) Thế lúc bấy giờ khung này sẽ là một màu có thể là màu đen. Nền này thì cũng có thể là nền đen, cũng là thế là nền màu cánh gián. Thế rồi người ta viết chữ Nho lên đây này, có thể là thế này. 3-4 chữ như thế rồi bắt đầu mới là sơn màu đen lên. Mà trước là đục nổi nó lên đã nhé. Đục nổi cái chữ, đục lõm xuống hoặc nổi lên. Thế xong rồi bắt đầu mới sơn nó vào. Bên ngoài thì là cái nền, thường chỉ có mấy thứ như này: nền cánh gián tức là nâu này (bút dạ nâu). Thế rồi khung này, khung là sơn đen, sơn then. Chữ này thì có thể là đen hoặc vàng. Vàng đây là vàng quỳ. Áp vào đây cái là nó vàng choé. Thường thì nó như vậy. Thế cái biển này thì nó tùy theo cái cửa nhà. Một cái nhà thì nó như thế này. Thường nhà ngày xưa là bao giờ nó cũng có... Cái nhà cổ là như thế. Mái như thế. Cái này là cái đầu đao, nó xuống đây. Đấy. Ra một cái mái nữa. Thế thì thường thì nếu như người ta đắp bảng hiệu thì đắp như này. Hai là như cái bảng này thì treo vào đây. Dưới này xuống đây là cửa lùa. Đây là ván, đây tường xây, đây cửa ra vào. Tháo cái miếng ván này ra là bày hàng vào đây. Biển là tên vào đây, biển hiệu đây. Treo như thế này, treo vào đây. Hoặc nếu không có cái này, hoặc những cái nhà lại có một cái dầm, dầm gỗ rất to, xây gạch lên thì đắp chữ vào đây, trên này. Thế thì biển hiệu nó là như thế. Người đi vào chủ yếu nhìn người bên trong làm cái gì thì biết đấy là sản phẩm đấy. Ít khi mà để ý đến tên. Chỉ trừ khi nào là những người ở tỉnh xa mua những cái sản phẩm ví dụ như là nhà Sinh Tài này là dao cực tốt hơn nhà khác thì để biết nó thì mới tìm chữ Sinh Tài mà vào thôi chứ bình thường người ta chỉ nhìn nhà này bán dao làm dao mà vào thôi. Ít khi để ý đến cái này lắm. Đấy thế là cái khoảng thời gian những năm 1883 - trước 1945 thì hầu hết là nó như thế này. Về sau những năm ấy thì xuất hiện những quảng cáo mạnh hơn. Ví dụ bác nói hôm trước ý là biển phướn, vải lụa dài xong có chữ giăng lên, hoặc là căng, căng thì thời ấy không đóng khung đâu, toàn là như ta thấy là cửa nheo cửa phướn thì treo nó ở cái cổng, cửa nhà mình. Thế mà sau khi mà các vật liệu từ châu Âu sang nó phong phú. Thứ nhất là sơn Tây, thứ 2 là tôn, tôn lá thứ 3 là vải bạt là những cái thứ mà nhập khẩu thì người ta thấy là làm những cái biển này rất lâu công. Làm những cái biển mà hàng tháng chưa xong thì lúc bây giờ, thứ 2 là khi mà cái trường Mỹ Thuật Đông Dương, thì nhiều ông họa sĩ học xong thì có 1 cái tay nghề vẽ mới kẻ chữ thì nhiều người cũng tận dụng cái đó mà hành nghề thì mới sinh ra một cái là

biển quảng cáo. Thì muốn làm nhanh cái này, thời trước là để cho nó bền thì người ta thường là khung gỗ xong đóng tôn xong rồi sơn Tây. Sơn Tây thì ưu điểm là nó khô nhanh, nhiều màu. Kết hợp được một số ông tiếp thu được kiến thức làm quảng cáo từ châu Âu. Một là cũng được học vẽ, 2 là một số người đi sang Pháp, đi sang các nước làm ăn học được cái phương thức đấy để làm. Thế là người ta mới kẻ chữ nó thành biển như thế. Bắt đầu lúc bấy giờ cũng là chữ quốc ngữ cũng tương đối là nhiều. Thế là sinh ra cái biển quảng cáo ấy nó dễ làm hơn thì các nhà đua nhau làm. Nhà này làm thì nhà bên cạnh cũng làm thì lúc bấy giờ nó không có quy hoạch như bây giờ. Tức là làm biển quảng cáo thì nhất thiết phải to bằng này hay là gì. Thì thôi ông nào có điều kiện to thì to tướng ra, ông nào không có điều kiện to thì nhỏ nhỏ, có thể là treo ngang ra đằng này cũng được. Có thể là treo vào cột đèn, thì không có ai ngăn cấm cái trò đấy. Đấy là vào khoảng những năm 40 mà nó chỉ đặc thù tập trung vào cái phố buôn bán lớn là HN. Ví dụ là dọc chợ đồng xuân mà xuống Hàng Ngang Hàng Đào rồi sang một số ngách bên ví dụ hàng bồ hàng buồm. Thế mà đi sâu ra chỗ rộng là ít lắm. Có nhưng mà chỉ những hãng buôn lớn thôi. Nhưng mà hãng buôn lớn mà đi vào những chỗ xa xôi vắng vẻ đấy không có khách đâu. Tập trung hết vào 36 phố phường nó mới là như thế, chỉ quanh quẩn ở khu vực đấy. Thế thì chủ yếu thời đấy biển tôn mà kẻ chữ nó là như vậy.

(00:24:10) Minh họa biển tôn

Những cái biển tôn thì nó đơn giản vì hầu hết nó là hình vuông hình chữ nhật thôi bởi vì đầu tiên người ta chỉ cho đóng cái khung gỗ như này, tùy theo kích thước của cái nhà. Xong rồi tùy thuộc vào cái lá tôn nữa, to quá thì tôn phải căng thì nó xấu. Một tấm tôn nguyên kích thước thời bấy giờ nó đưa sang nhiều lắm là 1m2 2m4 thì người ta đóng đinh vào đây xong sơn thì kẻ lên như này. Xong bắt đầu kẻ chữ ví dụ như là đức lợi thì cứ thế này thôi. Thế là người ta kẻ vào đấy. Ví dụ thế, nó đơn giản là nó có 1-2 kiểu chữ duy nhất chứ nó không ?? (phức tạp) (00:25:16) như bây giờ nhiều lắm đâu. 2-3 kiểu chữ như thế thôi chấm hết thôi. Ví dụ vậy. Dưới này là tên, số nhà. Bên này là, không có số điện thoại đâu nhé, chỉ là nghề gì, rèn đúc hay bán gì đấy chứ nó cũng không có những thứ quảng cáo, công ty hay gì đâu. Chủ yếu là cái tên hiệu, số nhà nó ở đây, nó làm cái gì, bán cái gì. Chuyên bán kẹo hay là chuyên gò hàn hay là chuyên gì đấy, đại khái là thế. Chứ cũng không có bên này là công ty hay là UBND. Duy chỉ có mấy chữ này. Chấm hết. Thế là biển tôn là như thế. Biển gỗ, không có tôn như này thì phải ghép gỗ. Ghép gỗ thì thành tấm như này thôi chứ không có gỗ dán. Gỗ dán thì chỉ phát sinh sau năm 54 thì mới có gỗ dán. Còn thời trước thì không có gỗ dán. Muốn làm bằng gỗ thì ghép ván vào không thì làm bằng tôn. Mà vải cũng chưa có

đâu. Vải hồi đấy mau rách lắm, không có vải bạt như bây giờ đâu, vải thời bấy giờ vải ?? (điều mâu) (00:26:40) như thế này căng lên thì được mấy ?? vớt đi. Thì thường chỉ có 2 vật liệu đó nó chịu được sơn. Thế thì khi phát sinh những biến hiệu như này là mạnh mẽ vào khoảng những năm 1945 - 53/54

(00:27:07) Đánh dấu trên bản đồ

(00:27:13) Đây nó đã hình dung màu hồng đây này. Những nhánh chính của nó đấy nhé. Hồ Hoàn Kiếm đây. Những nhánh phụ sang đây. Cả khu vực chỉ năm từ đây. Thế thôi. Về sau thêm một tí xuống đến đây. Chấm hết. Một tí ở chỗ này, không nhiều, gọi là ra Hàng Khay ra Tràng Tiền, thế thôi. Chỗ này là một tí chỗ hàng khay thôi, còn đâu là nhà Tây hết rồi, villa biệt thự Tây hết rồi. Chủ là trong khu này, người ta đã làm màu hồng đây rồi này, có thể thôi thẳng này thì về sau phát triển thì nó cũng đến thế.

(00:28:15) Năm 54 thì nó cũng phát triển trong khu này thôi. Đây là cầu Long Biên. Thì nó lại ở trong khu vực này, hồ Hoàn Kiếm đây. Tất cả nó lấy biên giới từ ở trên gập cầu này chạy dọc theo phố Phùng Hưng xuống đây. Đây là hàng Ngang. Phùng Hưng ở ngoài này mà nhưng nó phát triển đến chỗ này thôi. Phùng HƯng thì không có gì cả, chỗ này là hàng Đồng hàng Thiếc hàng Da. Còn chữ Hàng có nghĩa là còn bán. Ra đến đây mạnh nhất là phía này. Một ít nó lan tràn xuống dọc này. Ngang thì chỉ có một tí ở đây. Xuống đây thì sang Ngang không có gì cả, chỉ có dọc phố Huế này thôi. Tất cả là quy vào như thế. Sau rồi phát triển mạnh bằng bằng vải là những năm gần đây thôi. Những năm 80 gần đây là do công nghệ in bạt, vải chất liệu tráng nilon lên nhiều, người ta quảng cáo lớn còn làm bằng bạt được có nghĩa là độ bền nó lớn. Công nghệ in quảng cáo lớn. Những năm về sau này, 80 - 90 thì nó mới phát triển mạnh vấn đề làm biển bằng bằng bạt. Nó mới phong phú kích thước, màu sắc, nội dung, hình thức. Thì lúc bấy giờ là do công nghệ mới nó vào. Trước 75 tức là trong khoảng thời gian kháng chiến chống Mỹ thì hoàn toàn không có biển bằng vì lúc bấy giờ không có thương nghiệp tư doanh, hầu hết chỉ có một số biển của hợp tác xã, hầu hết là biển cơ quan nhà nước. Thứ 2 là hợp tác xa mua bán, này nọ, biển thì chuyên môn ăn vào ý thức hệ của người ta là đỏ và vàng. Chủ yếu biển bằng gì cũng là nền đỏ, chữ vàng chữ trắng. Người ta rất sợ những màu khác: màu xanh, màu đen kị lắm. Quy định ra ví dụ như là chữ kiểu gì thì làm biển bằng cơ quan. Ví dụ như là chữ có chân roman thì làm biển bằng cơ quan. Kinh doanh buôn bán thì thường là chữ ba tông?? (00:30:53) tức là chữ nét đều như cái gậy. Nó thường được gọi là chữ Đức hay là chữ nét đều như là chữ này. Còn cơ quan thì phải chữ có chân đàng hoàng, nét to nét nhỏ như là chữ báo Nhân

Dân. Màu sắc quanh đi quần lại chỉ có đỏ hoặc vàng. Thường là nền đỏ, chữ vàng hoặc chữ trắng. Nếu chữ vàng thì nhất thiết nó là cơ quan, hợp tác xã hay là tổ chức xã hội rồi. Thế còn chữ trắng thì cũng ít lắm. Tư nhân thì cũng có đượ buôn bán đâu mà có. Có sản xuất tiểu thủ công nghiệp thì cũng phải vào hợp tác xã chữ không có biển tư nhân. Ở ngoài phố thì 10 anh thì có 1-2 nhà có biển thì rõ ràng đấy là kinh doanh của khu vực nhà nước hoặc là khu vực hợp tác xã nên là phổ xá vắng tanh. Biển bảng thời đấy là giai đoạn 1964 - 65 đến năm 75 thì HN quảng cáo nó chỉ có thể chữ không có gì hơn. Sau năm 75 rồi thì cả 1 giai đoạn nó rất là khó khăn cũng không có biển bản gì vì làm gì có hàng hoá kinh doanh buôn bán đâu, chưa có phép kinh doanh buôn bán, không có biển bảng gì cả. Từ sau 90 đổ ra khi bắt đầu bung ra, khi bắt đầu cho phép kinh doanh tư nhân cho các tư nhân được phép cấp giấy phép kinh doanh thì lại bắt đầu hình thành các cửa hàng buôn bán thì lại trở lại thời kì ban đầu. Có nghĩa là lại trở lại thời kì ban đầu: chưa có kinh phí hay là ý thức là biển bảng hoành tráng, lại cũng những cái vớ vẩn tự làm. Lại vớ cái miếng gỗ dán tự vẽ nghệch ngoạc ra, hay là miếng kính tự treo lên thôi, chưa thành ra quy mô gì cả. Nhưng mà bắt đầu thành ra quy mô như bây giờ là khoảng những năm 95 96 cho đến bây giờ thì nó phát triển rất mạnh về vấn đề thương nhân tư nhân. Biển bảng bây giờ của hàng nào cũng có. Nhà nào có một tí mặt tiền là cũng mở cửa hàng rồi, là phát sinh biển bản, và có công nghệ in bạt, có các công nghệ mới đưa vào thì nó thành ra phong phú như vậy. Và nó lại đi vào quy hoạch thì vì thấy nhiều người làm to quá, người bé quá nó không tương xứng nên mới phải quy hoạch. Có những phố người ta làm mẫu như phố Lê Trọng Tấn chẳng hạn, kích thước nhất thiết là phải thế này: cao tầng này dài tầng này, mặt phẳng gần này, làm cùng 1 chất liệu, chỉ có màu sắc khác nhau 1 tí chút thôi. Thế đấy là về sau này.

(00:34:10) Nếu mà sầm uất về biển bảng quảng cáo thì nó chỉ có ở giai đoạn Pháp thuộc, mạnh nhất là vào 2 giai đoạn: thứ nhất là trước năm 1940 và thứ 2 là trước năm 54. Ví dụ như giai đoạn 47-54 là Pháp tạm chiếm HN, buôn bán sầm uất nên biển bảng phát triển. Và giai đoạn trước đó là trước cách mạng tháng 8 tức là khoảng 40 -44 thì cũng phát triển bằng biển. Hình thức nó là như thế, vật liệu, cách làm nó là như thế. Nghề thì trước năm 40 chưa có nghề làm biển quảng cáo, Sau đó mới có. Vật liệu thì như thế. Nội dung thì về sau mới càng ngày càng nhiều, thậm chí là không đủ để đưa lên biển quảng cáo mà phải in poster để cho đầy đủ. Ngày xưa thì chỉ có một thứ duy nhất thôi, bán bút thì chỉ có cái đó thôi không có gì khác cả.

(01:46:28) Cái giai đoạn mà đầu thế kỉ 20, khoảng những năm 1900 hoặc là trước đó một chút là do chữ quốc ngữ chưa phát triển mà chủ yếu là chữ Nho. Thế thì người ta cũng

không gọi là biển quảng cáo đâu mà chủ yếu là biển hiệu. Về sau hàng hoá nó nhiều, phong phú và phải tranh giành nhau bán thì mới cần bảng quảng cáo nhiều. Nhưng thời điểm bấy giờ, biển hiệu để dấu tích nhà mình, địa điểm của mình là nơi sản xuất thì hầu như là biển hiệu. Thời bấy giờ, cái làm biển hiệu nó chỉ trên gỗ ván dùng sơn ta thì chữ trên đó là chữ Nho, chữ Quốc Ngữ chưa phát triển. Chữ Nho chủ là tên biển hiệu là cái gì. Người ta đặt tên là Thành Mỹ, người ta đặt tên nó là Đức Lợi, Sinh Tài. Tất cả cả cái chữ đấy mang ý nghĩa thịnh vượng. Ví dụ Sinh Tài là sinh ra của cải, Thành Mỹ là thành công mỹ mãn. Chữ Nho mang nội dung ý nghĩa người đấy mong muốn phát đạt. Chữ không phải như bây giờ quảng cáo con dao này sắc lắm, cái bút này đen lắm hay cái này tuyệt hảo không bằng. Nó không có cái đó mà chỉ có ý nghĩa là cái tên biển hiệu, cái cửa hàng đấy hoặc cái gia đình nghề nhân mong muốn người ta sẽ đạt được cái tiêu chí là như thế. Thường chữ Nho mang hàm ý rất sâu như thế. Thì người ta chọn chữ như thế. Vd: Thành Mỹ là cái cửa hàng sẽ thành công mỹ mãn, Đức Lợi là muốn sinh lợi nhưng phải cái đức, làm ăn tử tế, không mua gian bán lợi. Ý tứ của chữ Nho ý người ta đem lên biển hiệu. Chữ phụ nó chỉ có số nhà, phường, địa chỉ và bên kia chỉ là làm cái gì, bán cái gì, không có nhiều như bây giờ, càng ngày càng kê lên, thì thành ra là quảng cáo. Ý nghĩa giữa biển hiệu và quảng cáo nó khác nhau như thế. Những năm trc như thế, chủ yếu là biển hiệu, không quảng cáo. Về sau hàng hoá nhiều thì thành ra quảng cáo chữ ngàu xưa chỉ có biển hiệu và nội dung chỉ có vậy. Đấy là giai đoạn đầu tk 20. Đến giữa tk 20 khi kinh tế phát triển, hàng hoá bắt đầu vào, từ các nước châu Âu mang đến, TQ sang thì các nghề thủ công mới bắt đầu thu vào các phố có tên của nó đấy và các phố khác bán hàng văn hoá VD hàng bồ trước bán bồ xong rồi về sau bán đủ các thứ nhập khẩu thì nó mới sinh ra biển hiệu rất là nhiều. Lúc bấy giờ giữa tk 20 thì vật tự làm biển hiệu quảng cáo nó nhiều, không còn gò bó như xưa là miếng ván kẻ bằng sơn ta mà bắt đầu đã có tôn, có sơn tây và nội dung bắt đầu có tiếng Pháp, người Pháp sang ở là phải có tiếng Pháp, thường kèm theo chữ Nho và Pháp. Tiếng Việt gần như là rất ít bởi vì còn đang chê tiếng Quốc ngữ. Biết Tiếng Pháp thì thuộc loại xịn và biển hiệu thì thường như thế. Có những biển thì chỉ toàn tiếng Pháp thôi, những người đó thường là tân tiến, thì toàn chữ Pháp. Bởi vì bán hàng hoá pháp nhiều nên đề biển pháp. Chủ yếu là để Pháp kiểu sang mua dân VN ít tiền, không có mà xài hoặc là mới quá không biết đẳng nào mà lãn, hăng còn đang mặc áo the khăn xếp mà đi mua thì sao dùng được. Nên mới phải in tiếng Pháp vào. Đại khái thì nó phát sinh ra phát triển XH, mới QH XH. Bắt đầu có quảng cáo vì các hàng hoá nó lạ quá mà người dân k hiểu thì phải quảng cáo. VD sinh ra cái quạt trần, ngày xưa các cụ quạt bằng cái tấm bìa như thế này xong bắt đầu cứ giạt dây như này. Xong rồi sinh ra cái quạt máy treo trần vào những năm 30 thì nó lạ quá, dùng điện. Thế thì muốn thế thì phải quảng cáo, lại phải viết ra nó như thế nào, cơ cấu nó ra sao. Thì dần dà

các hàng hoá mới lạ nhập khẩu về, tính năng mới lạ, mình ngỡ thì mới phải sinh ra quảng cáo, tức là phải giới thiệu cái hàng hoá đó, chất lượng, công dụng sự tiện lợi tiện ích thì sinh ra quảng cáo. Thế rồi dần dà do nhu cầu một sản phẩm cho đến nhiều sản phẩm khách quảng cáo càng nhiều. Bây giờ một cái siêu là có lẽ nó là vạn cái quảng cáo. Thế cho nên là thời bấy giờ tất cả nó chỉ quy vào phạm vi này thôi. (01:53:00)

(01:53:30) Cái này là 1883 nhé. Thời này là Pháp vừa mới đặt chân vào đây thôi: 1878. Chưa được 10 năm đâu nên cái thành này vẫn còn đây thì người Pháp chưa ra ngoài nhiều thì buôn bán chủ yếu trong chỗ này thôi này. Nó có màu hồng đây này. Còn chưa có cầu Long Biên mà, đã vẽ cầu long biên vào đâu. Đây nó chỉ thế này thôi, cái màu hồng của nó. Cái màu hồng của nó là tương đối đủ rồi đấy vì nó là năm 83 là Pháp vừa ms sang. Còn chưa phá cái thành này đâu nhé, thành vẫn còn nguyên, còn chưa xây cầu Long biên đâu nhé. Thì nó mới ở khu vực đấy.

(01:54:27) Cái này là 54. Tức là khoảng 80 năm sau thì có cầu long biên đây rồi. Cái thành này phá đi rồi thì còn mảnh đất đây thôi. Thì cái khu này bắt đầu mở rộng. Hồ Hoàn Kiếm đây. Thì nó sẽ chạy như thế này.

(01:55:14) Đây nó chỉ có thế thôi. Thì nó to hơn thành này nhiều chứ. Nó ra cả cái lớn này. Lác đác bên này có nhưng mà không đáng kể. Tập trung là như thế này. Thế còn đến bây giờ thì đương nhiên là tất tần tật rồi, chỗ nào cũng có. Bây giờ là phủ kín, đâu cũng có hết rồi. Thế 3 giai đoạn nó phát triển là như thế. Như từ đây nó phát triển mười mười lăm lần nhưng từ đây là 100% rồi. Qua 3 giai đoạn. Lấy cái mốc là 1883 đi, trước đó hầu như k có gì. Nó là phờng rào hết vào thì mua bán gì. Xong bắt đầu Pháp tựa trong cái nhà này đập tan cái thành xong bắt đầu tràn ra đây Thì đến cái giai đoạn 1930 là thế này. Sang đến giai đoạn này, từ 1930 - 1945 thì chỉ đến đây thôi, trong khu vực này thôi. từ 45 54 thì mới tràn đến đây. Sau năm 54 thì chỉ chẳng còn quảng cáo gì vì là thời bao cấp, quốc doanh, k có tư nhân, bảng quảng cáo tư nhân, chỉ có biển của nhà nước. Một là biển hiệu cơ quan, 2 là bán hàng, tập trung gọi là mậu dịch quốc doanh, không có nhiều, không có biển tư nhân, có 1 vài hợp tác xã. Có thể nói là gần như xoá sổ. Sau 1990 thì bùng nổ, đâu cũng có, ngõ ngáchg ần đây cũng biển hiện. Biển hiện kèm quảng cáo luôn, và quảng cáo còn nhiều hơn biển hiệu. Nếu chỉ giới hạn 1980 thì chỉ nằm trong phạm vi này. Nếu từ 1883 đến 1983, 1 thế kỉ thì từ đoạn này đến đoạn này. Sau đó là phình ra như thế này. Về quy mô là như thế. Về hình thức thì giai đoạn nayf là hiện đại, giai đoạn này là nửa nọ nửa kia. 45 về sau thì tương đối phong phú, 45 về trc thì quanh quẩn có mảng tôn mảng gỗ, đắp chữ nổi phù

điều. Trc đó thì thúng mủng mộc mẹt, quẹt vôi quét chữ lên, không còn có thành ra hình thức trao đổi thông tin. Từ khi hàng hoá nhiều, cần trao đổi thông tin nhiều, biển hiệu mới thêm nhiều nội dung, không đủ mới sinh thêm biển quảng cáo, hoặc là in thành tờ phướn, bảng pano để nội dung sinh thêm, trước đó thì ít, 1 cửa hàng cửa hiệu bán 1 thứ thôi, không nhiều.

(01:59:50) ...sang đến phố buôn bán hàng Ngang hàng Đào, Đồng Xuân trở về đến hàng Khay là buôn bán hàng hoá rồi thì chữ Tây chữ Tàu phối hợp. Chỉ có đặc thù là trung quốc là hàng ăn hàng uống thì chữ Nho nhiều, nó tập trung vào phố đi bộ, tạ hiện, hàng giày, lương ngọc quyen thì ngày xưa chỗ đấy là cuối hàng Buồm, ngoài biển hiệu thì có cờ Phướn Trung Quốc mang sang, cờ hình vuông. Bên trong đề chữ nho: Tữu Lâu, Cao Lâu viết vào đây để trao cửa nhà, không có chữ này đâu, chữ này là chữ Nho. Như thế pháp phơ thì người ta biết hàng này có gì vào ăn, nó chỉ có khu vực này thôi, bán hàng ăn uống thôi. Bán hàng hoá thì hầu hết là thứ này, ví dụ trên này có thêm chữ nho ở trên này, thường là chữ Đức Lợi ở đây thì có thêm chữ Nho ở trên, không thì có chữ Pháp. Nó phối hợp vs nhau bán hàng hoá thì gọi là bách hoá, chữ Tàu thì chỉ tập trung ở phố tàu và chuyên tập trung ăn uống. Hàng hoá của tàu thì chỉ có phố Lãn ông là chuyên buôn thuốc, chứ hàng tiêu dùng không có đâu, hàng tiêu dùng của Tàu duy chỉ có bát, gang tây, lọ, bình chứ còn những thứ khác k có, bát, lọ lục bình, đồ thờ cúng, ấm. Đấy là đồ sứ của Giang Tây TQ. Vải có một số gấm, vải lụa tua (tô) châu. Hàng hoá TQ chỉ tập trung vào 2 loại đấy thôi, không có nhiều, không phong phú, tập trung vào phong phú, vải và đồ ăn. Chế biến tại chỗ theo khẩu vị người Tàu, đi ăn cao lâu là thế. Hàng hoá thì chủ yếu trc đây là thủ công mỹ nghệ, thiết kế gia dụng, do thợ VN làm ra, tập trung thành từng phố, từng phường, sau đó rồi mới thành ra cửa hiệu lớn, phố mà gọi là hàng thiếc thực ra sau này mới phát sinh chứ trước đây tấm thiếc làm gì có. Ngày xưa chỉ có đồng, đồng đúc, phố hàng đồng chuyên môn đúc đồng chứ có đồng lá đâu. Làm gì có nghề đúc đâu, đúc là chỉ đúc cái nồi đồng, mâm đồng chứ chưa làm được tấm lá đồng đâu. Hàng thiếc là tấm thiếc, tức là tấm tôn về sau này những năm 30 khi nhập khẩu sang mới có mới sinh ra hàng thiếc gần hàng Đồng thì lúc bấy giờ người ta mới cắt ra gò thì mới học ra nghề hàn, bây giờ là hàn điện chứ thời đấy 1 cục thiếc thì dùng 1 cái mỏ hàn là 1 cục đồng, nung lên thì nó nóng, nó làm chảy thiếc thì mới di cái thiếc vào 2 miếng tôn thì nó chảy ra, dính 2 cái lá vào với nhau thì mới thành tấm. Người ta dùng lá tôn gò ra thành thùng, nồi, vật dụng. Thiếc bh có sợi dây mà hàn chứ ngày xưa k có vậy đâu, nó là từng thỏi thiếc một. Nó là như thế này, thiếc nguyên chất, mỏ hàn là 1 cục đồng to, nặng, có cán cho vào bể lò nung nóng, dí vào thiếc thiếc sẽ chảy ra. Trước khi hàn thì bôi ít axit để đánh sạch gỉ xong bôi thiếc vào rồi thôi rồi 2 lá tôn liền với nhau.

